

Το αρχαίο μυθιστόρημα

Μελέτη του Tomas Hagg, καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Bergen της Νορβηγίας

Το Hagg «Το αρχαίο μυθιστόρημα» εκδόθηκε από το Αρχαιολογικό Ιδρυμα Εθνικής Τραπέζης Αθήνα 1992, σ.σ. 300.

Η τύχη ορισμένων λογοτεχνικών έργων έτσι και η μοίρα μιας κατηγορίας λογοτεχνικών ειδών κατά παράδοξη.

Το αρχαίο ελληνικό ή αλλιώς «ιδεώ-μυθιστόρημα που αναπτύχθηκε από το π.Χ. έως 4ο μ.Χ. αιώνα και ίσως το γνωστότερο κείμενο σή-ναι το «Δάφνης και Χλόη» του 2ου αιώνα π.Χ. σύμφωνα με τις ενδεί-ξεις προσφέρει η παπυρολογία, η ανή άνθηση στην εποχή του, η οποία με το ρωμαϊκό ρεαλιστικό ή «μυθιστόρημα (Πετράνιος «Κόν», Απουλίσκος «Μεταμορφώ-σεις», Κατόπιν η δημοτικότητα του η οποία εντελώς για να το ξανα-ίσουμε οκτακόσια χρόνια αργό-τερα Βυζάντιο του 12ου αιώνα ως το μέγιστο ανάγνωσμα αλλά και ως το κείμενο που θα επηρεάσει με το τρόπο τη βυζαντινή λογοτε-χνική εποχής («Τα καθ' Υομίνην και τὰ καθ' Αρίστανδρον και α» κ.λπ.)»

Στα χρόνια αργότερα ξαναβρί-σκονται την επιρροή του στη λογοτεχνία του 14ου αιώνα (Ιωάννης ο Χρυσόστομος), «Φλώ-δι Πλατίζαφλώρα» κ.λπ.) σε μια βέβαια με την εμφανέστατη επίδραση των δυτικών μυθιστο-

Λευτεία φορά το αρχαίο ελληνι-κό μυθιστόρημα θα γνωρίσει πρωτοφα-ση στην Ευρώπη του 16ου και 17ου αιώνα, ξανακερδίζοντας ένα ο και αξιολογοτάτο αναγνωστι-κό. «Ομηρος, Βυργίλιος, Ηλίοδω-ρος» τρεις μεγάλοι επικοί ποιητές «αϊότητας», θα υποστηρίξει το ιουδαϊκό Ισπανός θεωρητικός οτεχνίας, El Pinciano συμπρι-ντας τον Ηλίοδωρο στους α-ξήτητα κλασικούς. Και ο σατιρι-κός Hall θα διατυπώσει ρητορι-κά ερώτηση μετά τον 17ο αιώ-να μαθητούδι αγνοεί τον Ηλίο-δοιο παραγός; Κατόπιν το εί-περιπέσει σε πλήρη αφάνεια, η 1 διαρκέσει σχεδόν ως τις μέ-

ελευταία χρόνια, μας πληροφορεί η μελέτη του Πανεπιστημίου του της Νορβηγίας, Tomas Hagg, η γνήσια έρευνα έχει αρκετά καλά στραφεί προς το αρχαίο μυθιστόρημα, προς αυτό τον ακο απλό και συγχρόνως ανιγ-νίπο μυθολογίας. Μπορούμε πιστοποιήσουμε με σοβαρότητα, ότι ο σημερινός δυτικός πορ-φείλει στην Αρχαία Ελλάδα ό-την επική, τη λυρική και τη δρα-ματική, αλλά και το κυρίαρχο κωμικό είδος της εποχής μας, το ημια. Η έρευνα για να διαβάσει και από

Ο φόρος στη σπηλιά: Ο Αθηναίος Κνήμων φωτίζει με τον πυρσό τη δολοφονημένη, που δεν είναι η ηρώδα, αλλά μια δυστυχισμένη δούλη. Η Χαρίκλεια και ο Θεαγένης ξανα-σμίγουν, μετά τόσες περιπέτειες και αγκαλιόζονται... (Εικονογράφηση του 1626).

το ευρύτερο κοινό, η μελέτη του Tomas Hagg αποτελεί ένα πολύ ενδια-φέρον ανάγνωσμα όπου με ευκρίνεια διαγράφονται η φιλολογική περιπέτεια και μοίρα του λογοτεχνικού αυτού εί-δους, οι ιστορίες του οποίου δεν απο-τελούνταν από τίποτα άλλο παρά από εξωπραγματικές περιπέτειες, ερωτικά ειδύλλια και ξεχωρητικά γυρισματα της τύχης (μυθνοραφίες, φυλακίσεις, καταιώ-ξεις, θαλασσινά ταξίδια, πειρατικές, ναυγία, ανθρωποθυσίες, μεταμφι-σεις) από μηχανής θεούς και αναγνώρι-σεις). Από το αρχαίο ελληνικό μυθιστό-ρημα διασώζονται ακέραια μόνο πέντε έργα: «Τα περί Χαϊρέαν και Καλλι-ρόνη» του Χαρίτωνος, τα «Εφεσιακά» του Ξενοφάντος, το «Δάφνης και Χλόη» του Λόγγου, «Τα κατά Λευκίππην και Κλειτοφάντα» του Αχιλλέως Τατίου και τα «Αιθιοπικά» του Ηλίοδώρου.

Και τα πέντε είναι γραμμένα σε λόγο πεζό με κύριο συστατικό τη φανταστική ιστορία ερωτευμένων νέων που ενώ η καθη-μοίρα τους χωρίζει, κατορθώνουν ύστερα από ατελείωτες περιπλανήσεις και απίθανες αντιρροτήσεις να ξαναβρε-θούν και να παντρευτούν.

Πώς γεννήθηκε το λογοτεχνικό είδος και πού οφείλεται η δημοτικότητα του; Σύμφωνα με τον Αμερικανό φιλόλογο Ben Edwin Perry (1967) το αρχαίο ελλη-νικό μυθιστόρημα ανταποκρίθηκε στα καινούργια χαρακτηριστικά που αποκτά η κοινωνία κατά την ελληνιστική εποχή. Οι σταθερές παραδόσεις και τα απαρο-σάλευτα συστήματα αξιών υποχωρούν και στη θέση τους εισβάλλουν πλήθος από αλληλοσυγκρουόμενες επιθυμίες και φυγόκεντρες τάσεις. Κοινά ιδεώδη και συμπεριφορά δεν υφίστανται παρά μόνον τοπικά, ο,τιδή-ποτε επομένως φιλοδοξεί να φθάσει στο ευρύ και ετερόκλητο κοινό πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο. Το μυθιστόρημα εμφανίζεται λοιπόν ως το πιο ενδεδειγμένο αφήγημα, δεδομένου ότι είναι το λιγότερο προσδιορισμένο και μορφοποιημένο από όλα τα λογοτε-χνικά είδη.

Σύμφωνα με τον Bryan Reardon (1969) εξάλλου, στο νέο λογοτεχνικό εί-δος συμπεκνώνεται ο μύθος των όψι-μων ελληνιστικών χρόνων. Καθώς ο κό-σμος διευρύνεται και μεγαλώνει αδιά-κοπα, το άτομο της ελληνιστικής επο-

χής αισθάνεται όλο και μικρότερο μέσα στον απέραντο και απειλητικό χώρο που νιώθει ότι τον περιβάλλει. Επειδή εξάλλου, επιθυμεί λίγη ασφάλεια, το ά-τομο αυτό θα αναζητήσει το Θεό ή κά-ποιο αγαπημένο πρόσωπο, διότι μόνον έτσι νομίζει ότι θα εξασφαλίσει σωτηρία σε μια κοινωνία μέσα στην οποία έχει α-πό καιρό πάψει να κατέχει θέση σημα-ντική ως «πολίτης». Δεδομένου ότι το μορφωτικό επίπεδο στην περίοδο του 20ου π.Χ. αιώνα ανεβαίνει σημαντικά, το νέο είδος προσελκύει όλο και περισ-σότερους αναγνώστες προσφέροντας σε αυτούς το ρομαντικό και ιδεαλιστικό καταφύγιο που διακαώς αναζητούν.

Η απaráλληλη αρετή στη μελέτη του Tomas Hagg είναι ότι καθώς διατρέ-χουμε τις σελίδες της, παρακολουθού-με την ιστορία του αρχαίου μυθιστορή-ματος σαν ιστορία ζωντανού είδους, σαν την ιστορία ενός οργανισμού. Στο σώμα του ο μελετητής αρχικά θα δια-κρίνει ίχνη από τα λογοτεχνικά είδη που προηγήθηκαν ή αναπτύχθηκαν εκ παραλλήλου: τα έπη του Ομήρου, την ι-στοριογραφία του Ηροδότου, του Ξενο-φώντα και του Κτησία, την ψευδοϊστο-ρική βιογραφία «Βίος Αλεξάνδρου του Μακεδόνα», τη φανταστική ταξιδιωτι-κή περιπέτεια: «Τα υπέρ θούλην έπι-στα» του Αντωνίου Διογένη, την ερωτι-κή ποίηση των Αλεξάνδρινων.

Παρομοίως καθώς προχωρούμε από το ψευδοϊστορικό μυθιστόρημα στο «λαϊκό βιβλίο» του Μεσαίωνα αλλά και στη νεώτερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία, ο Tomas Hagg εντοπίζει ανάλογα ίχνη, τα οποία το αρχαίο ελληνικό μυθιστό-ρημα κληροδότησε στα κείμενα των με-ταγενέστερων χρόνων, όπως είναι η ι-στορία του «Απολλώνιου του Τύριου» ή το αγιολογικό «Πράξεις Παύλου και Θε-κλής», καθώς επίσης και στους νεώτε-ρους συγγραφείς Τορκουάτο Τάσσο, Θερβάντες, Λόπε ντε Βέγκα, Caldéron και Ρακίνα. Ωστόσο ο κύκλος της ζήης του φαίνεται να κλείνει οριστικά -επί του παρόντος τουλάχιστον.

Η μετάφραση της μελέτης του Tomas Hagg προστίθεται στη σειρά μνημειω-δών ξένων συγγραμμάτων για τους αρχαίους ελληνικούς, ελληνιστικούς και βυζαντινούς χρόνους η οποία περιλαμ-βάνει, μεταξύ άλλων, το «Βυζάντιο: η αυτοκρατορία της νέας Ρώμης» του Cyril Mango, το «Βυζαντινή λογοτε-χνία» του Herman Hunger, τη «Βυζαντι-νή χλιετία» του H. -J. Beck και την «Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχι-τεκτονική» του R. Krauthammer και απο-τέλει συμβολή του Μορφωτικού Ινστι-τούτου της Εθνικής Τραπέζης και του διευθυντή του Ε.Χ. Κάσδαγλη στις νεο-ελληνικές σπουδές της περιόδου.

Η επιλογή, άλλωστε, της Τζένης Μα-στοράκη και του Γιώργη Γιατρομανωλά-κη ως μεταφραστών του τόμου, μαρτυ-ρά την προσοχή με την οποία το ΜΙΕΤ πραγματοποιεί τη σύσταση της μεταφραστικής του σειράς.

Ελισάβετ Κοτζιά